

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARINI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHDA AMALGA OSHIRILADIGAN ISHLAR KO'LAMINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK MASALALARI

Jabborova Shaxlo O'rolovna

*Toshkent viloyati Ohangaron umami MMTB
tasarrufidagi 59-umumiy o'rta ta'lim maktab psixologi*

ANNOTATSIYA

Kasbga yo'naltirish-bu o'quvchining butun hayoti uchun o'zi tomonidan kasb tanlashi emas, balki, inson kasbiy faoliyatini boshlaganda, o'zini unda namoyon eta olishi uchun shaxsiy ichki resurslarini faollashtirishi hamda kasb-hunarni mustaqil tanlashga tayyorlanishning shakllanishidir.

Kalit so'zlar:qobiliyat,istak,xohish,kasbiy shakllanish,kichik maktab davri

KIRISH

Kasb-hunarga yo'naltirish ishlari boshlang'ich sinflarda (1-4 sinflar) kichik maktab yoshidagi o'quvchilar uchun (6-9 yoki 7-10 yoshlilar) tashkil etiladi va amalga oshiriladi.

Boshlang'ich kasb-hunarga yo'naltirishning asosiy maqsad va vazifalari:

-kichik maktab yoshida o'qishga va mehnatga vijdonan munosabatda bo'lishni shakllantirish, ularning jamiyatda va inson hayotida muhim ahamiyatga egaligini tushunish;

-ota-onasining va boshqa oila a'zolarining hamda turli kasblarga bo'lgan qiziqishini rivojlantirish, "Kasblar olami" bilan tanishtirish;

-o'quv, mehnat, ijodiy va kommunikativ faoliyatda malaka va ko'nikmalarni rivojlantirish;

-kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning psixologik-pedagogik tashxisi, umumiy psixologik, aqliy va jismoniy rivojlanishi korreksiyasi (boshlang'ich sinfda o'qish va ushbu bosqichda kasb-hunarga yo'naltirishning vazifalari bilan bog'liq);

-ko'rgazmali-obrazli, ko'rgazmali-xarakat, verbal va mantiqiy tafakkurni, tasavvurni, ko'rgan va eshitgan ma'lumotlarni yodda saqlash va qayta tiklashning oddiy va murakkab operatsiyalarini rivojlantirish (kasbiy ma'lumotni qabul qilish bilan bog'liq);

-umumiy o'quv, mehnat va kommunikativ malaka va ko'nikmalarini rivojlantirish (biror bir kasb uchun ahamiyatli bo'lgan o'quv fanlarini o'zlashtirishi bilan bog'liq);

-kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning iqtidorini, qobiliyatini aniqlash, otanalar uchun tavsiyalar ishlab chiqish (iqtidorli bolaning boshlang'ich sinflarda va

oilada ta'lim va tarbiyasi; shuningdek, kelgusida ixtisoslashtirilgan litsey, maktab yoki internatlarda o'qish imkoniyati bilan bog'liq).

Kasb-hunarga yo'naltirish ishlarining uslubi va vositalari:

-kasb-hunarga yo'naltirish haqida hikoya, suhbat, she'r, topishmoqlar, kitoblar, (kichik maktab yoshi davriga tushunarli tarzda kasbiy ma'lumot berish);

-kasbga yo'naltirish mavzusida rasm (kartochka), plakatlar, slaydlar, videofilmlar namoyish qilish (kichik maktab yoshi davriga tushunarli tarzda ko'rgazmali-obrazli kasbiy ma'lumot berish);

-rivojlantiruvchi va o'rgatuvchi kasbiy o'yinlar (kichik maktab o'quvchilariga o'yin, o'quv va kommunikativ faoliyatlari bilan birgalikda kasbiy ma'lumot berish);

-o'quv darslari, "mehnat darsi", "kasbga yo'naltirish darslari" konkurslar (mehnat va ijodiy, o'quv faoliyat jarayonida kasbiy ma'lumot);

-ota-onalar uchun suhbat va topshiriqlar (bolalarni kasbga yo'naltirish bo'yicha tavsiyalari, kasbiy maslahat, kasbiy ma'rifat, ularning bilimlarini mustaxkamlash va rivojlantirish, mehnat malakalari va ko'nikmalarini oilaviy sharoitda tarbiyalash).

Keyingi bosqich- "Kasblar olamiga sayohat" qidiruv-rivojlantiruvchi kasbga yo'naltirish". Kasb-hunarga yo'naltirish ishlari o'rta sinflarda (6-7 sinflar) kichik umumiy o'rta ta'lim maktablarining kichik va o'rta yoshdagi o'smirlar uchun 11-12, 13 -14 yoshlilar) tashkil etiladi va amalga oshiriladi.

Maktab o'quvchilarini kasb-hunarni mustaqil tanlashga tayyorlash.

Kasb-hunarni mustaqil tanlashga ehtiyojning paydo bo'lishi uning dunyo bilan o'zaro munosabatlar tuzilmasida shaxs nuqtayi nazariga ega bo'lish istagi shaxs rivojlanishining ancha yuqori darajasiga erishganidan dalolat beradi. Psixologik jihatdan shaxsiy mustaqil tanlov–bu o'zi nimani istashi (maqsad, vazifalar, hayotiy rejalar, eng yuksak orzular), o'zini anglash ekanligini (o'zining shaxsiy va jismoniy xususiyatlari), o'zi nimalarni uddalay olishini (imkoniyatlari, moyilliklari, iste'dodi, qobiliyati), undan boshqalar nimani istashini va kutishini (jamo va jamiyat) anglagan subyekt, ya'ni ijtimoiy munosabatlar tizimida faoliyat yuritishiga tayyor subyekt. Mustaqil tanlash, munosabatlar sohasiga bog'liq holda hayotiy, ijtimoiy, shaxsiy va kasbiy turlarga bo'linadi.

Kasbga o'rgatish singdirilgan ta'limiy-axloqiy asarlarda, hunar o'rganishga doir risolalarida barkamol inson tarbiyasi haqida nazariy va amaliy jihatdan ilgari surilgan. Bularning barchasida ma'naviy barkamol shaxsga xos fazilatlarini ta'riflash, ayniqsa, mehnat ahlini ulug'lash, yosh avlodning kasb-hunarni egallashga undash, ustoz-shogird talablari va tamoyillari muhimdir.

Hayotda o'z o'rnini mustaqil topish murakkab, integrativ tushuncha bo'lib, u o'z ichiga ijtimoiy, boshqaruv, kasbiy, oilaviy va shaxsiy mustaqil tanlovning boshqa turlarini ham qamrab oladi. Hayotda o'z o'rnini mustaqil topish-bu hayot davomida

kasb faqatgina hayotning strategik yo‘lini qurish vositasi sifatida aks etuvchi, turmush tarzining tanlovidir. Shaxsning faoliyati, o‘zini rivojlantirishni xarakatlantiruvchi kuchi bo‘lib hisoblangan faolligi bilan belgilanadi.

Ijtimoiy o‘rnini mustaqil tanlash-bu jamiyatda tanlab olgan va o‘zi tomonidan qabul qilingan ijtimoiy munosabatlarning ma‘lum bir sohasiga va ma‘lum bir ijtimoiy doiraga tegishliligi mezonlariga nisbatan belgilashi hamda o‘zini kasblarning ma‘lum bir doirasi bilan cheklashdir. Ijtimoiy o‘rnini mustaqil tanlash ijtimoiy holatni va maqomni tanlashni nazarda tutadi. Shaxsiy o‘rnini mustaqil tanlash –bu jamiyatda ishlab chiqilgan va inson tomonidan qabul qilingan, shaxsning qaror topishi mezonlariga nisbatan o‘z o‘rnini mustaqil tanlashi va o‘zini mazkur mezonlar asosida ijobiy namoyon qilishidir. Shaxsiy o‘rnini mustaqil tanlashning hayotiy o‘rnini mustaqil tanlashdan muhim farqi shundaki, insonlar shunchaki o‘zlashtirmaydi, balki yangi rollarni anglab yetadi va ma‘lum bir ma‘noda xatto ijtimoiy psixologik norma ijodi bilan shug‘ullanadi. Shaxsiy o‘rnini mustaqil tanlash-bu o‘ziga xos “**men obrazi**”ni topish, bu obrazni doimiy rivojlantirish va uni atrofdagi odamlar orasida tasdiqlashdir. Shaxsiy ma‘noda o‘z o‘rnini mustaqil tanlash odamning yosh xususiyatlariga bog‘liq holda turli xil mazmunga ega. Maktabda ta‘lim olish yillarida o‘z o‘rnini topish jarayoni o‘quvchilarning o‘zini hayotiy vazifasini anglash, shaxsiy imkoniyatlarini bilib olish va o‘z kelajagini belgilash ichki ehtiyoji bilan bog‘liq. O‘z o‘rnini mustaqil tanlashni rivojlantirish maktab o‘quvchilarida ularga ijtimoiy jamiyatda qabul qilingan me‘yorlarni, qadriyatlarni o‘zlashtirishda ularga yordam beradigan hayot faoliyati va o‘zini anglash subyektini nuqtayi nazarini shakllantirish bilan bog‘liq. Shaxsning kasb-hunarni mustaqil tanlashi kasbiy faoliyat subyektining qaror topishi va rivojlanishini aks ettiruvchi hayot yo‘lining mustaqil yo‘nalishi sifatida, mehnat subyektining kasbiy-hayotiy yo‘lini tashkil etuvchi muhim voqealar yig‘indisi sifatida ifodalanishi mumkin.

Kasbga yo‘naltirish ko‘pchilik mualliflar tomonidan shaxsning psixofiziologik va ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o‘rganishning yoshlarni va mehnatga layoqatli boshqa yoshdagi guruhlarni ongli va erkin kasbiy mehnat o‘zini belgilashga tayyorlashning vositalari va metodlarini ilmiy asoslangan tizimi sifatida tushuniladi.

XULOSA

Xulosa o‘rnida, hozirgi kunda o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirishda pedagogik-psixologik va umumtexnik va kasb ta‘limi mutaxassislari olib borayotgan ishlar salmoqli o‘ringa egaligi ma‘lum. Darhaqiqat, o‘quvchi yoshlarning kasbiy bilimlar va ko‘nikmalarini shakllantirish, ularga to‘g‘ri yo‘nalish berish ishlari ko‘proq kasb-hunarga yo‘naltiruvchi mutaxassislar, pedagog-psixologlar zimmasiga tushadi. Shu munosabat bilan o‘quvchilarni kasbhunarga yo‘naltirishga mas‘ul mutaxassislarining quyidagi pedagogik-psixologik va umukasbiy tayyorgarligiga ega bo‘lishi va kasb-hunarga yo‘naltirish ishlariga qo‘yilgan talablarni amalga oshirish

maqsadga muvofiqdir. Jumladan, *birinchidan* - o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltiruvchi va pedagog-psixologlarni hamda umumtexnik va kasbiy ta'lim mutaxassislari malakasini va saviyasini oshirib borish, ularga o'quv kursi va seminarlar tashkil qilib amaliy yordam berish va moddiy ehtiyojlarini qondirilishi; *ikkinchidan* – o'quvchilarning kasb-hunarga qiziqishlarini, moyilliklarini kuchaytirish maqsadida har xil kasb-hunar navatorlari bilan davra suhbatlari, baxsmunozaralar, hunarmandlar maydoniga sayohatlardan mahorat bilan foydalanishi; *uchinchidan* - o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda mahalla va ota-onalarning rolini oshirish, sinf rahbarlari bilan ota-onalar hamkorlikda har oyda bir marta “Kasbiy maslahatlar kuni”ni tashkil etib, ular bilan turli kasb-hunarlarga tayyorlashda uchraydigan muammo va yechimlar to'g'risida davra suhbatlarini uyushtirib turish; *to'rtinchidan* – bir necha yillar davomida halol mehnat bilan elga tanilgan xalq xunarmandlari va mehnat faxriylari bilan “Mehnat, mehnatning tagi rohat”, “Mehnat-baxt keltiruvchi omil”, “Kasb-u kamol xusn-u jamol” kabi mavzularda uchrashuvlar tashkil etish kabi tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdukodirov A.A., Rashidov X.F. O'zluksiz ta'lim tizimida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishning ilmiy-pedagogik asoslari. // Respublika ilmiy-amaliy konferensiya. T.: Maktab va xayot, 2002.-220 b.
2. Bozorova S. Oliy ta'limda kasbiy yunaltirilgan o'qitish texnologiyalari. – T.: Fan, 2006, - 126 b.
3. Xolmatov P. O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish texnologiyasi. Monografiya. -T.:Fan. 2006
4. Xolmatov P. Raximov B. Darsdan tashqari mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish texnologiyasi.-T.:Fan.2006.
5. Internet materiallari